

Munich Personal RePEc Archive

Bilateral trade relations between Austria and Bulgaria (2004-2018)

Marinov, Eduard and Lilia, Dimitrova and Stela, Nedelcheva and Yana, Toteva

New Bulgarian University

June 2019

Online at <https://mpr.ub.uni-muenchen.de/113476/>
MPRA Paper No. 113476, posted 20 Jun 2022 05:19 UTC

ГОДИШНИК

**„ИКОНОМИКА
И БИЗНЕС“**

ДЕПАРТАМЕНТ „ИКОНОМИКА“

2020

ТОМ 5

**Редакционен съвет на
Годишник „Икономика и бизнес“ 2020**

доц. д-р Ренета Димитрова (НБУ) – председател
проф. д-р Събина Ракарова (НБУ)
проф. д-р Иванка Данева (НБУ)
доц. д-р Надежда Димова (НБУ)
доц. д-р Иван Боевски (НБУ)
доц. д-р Стефан Стефанов (НБУ)
доц. д-р Станислава Георгиева (НБУ)
доц. д-р Едуард Маринов (НБУ)
доц. д-р Ирена Николова (НБУ)
проф. д.ик.н. Андраш Инотай (Institute for World Economics, Hungary)
проф. д-р Гунар Праузе (Wismar Business School, Germany)
проф. д-р д.х.к. Юхани Лауринкари (University of Eastern Finland)
проф. д-р Ирина Капустина (Peter the Great St. Petersburg Polytechnic University, Russia)
доц. д-р Пламен Пътев (I Shou University, Kaohsiung, Taiwan)

**ГОДИШНИК „ИКОНОМИКА И
БИЗНЕС“ 2020
ДЕПАРТАМЕНТ „ИКОНОМИКА“**

Научен редактор: доц. д-р Ренета Димитрова
Технически редактор: доц. д-р Едуард Маринов

© Дизайн и предпечат: Таня Йорданова,
Ралица Николова

© Издателство на Нов български
университет, 2022 г.
София 1618, ул. Монтевидео 21
www.nbu.bg
www.bookshop.nbu.bg

Всички права са запазени. Не е разрешено публикуването на части от книгата под каквато и да е форма – електронна, механична, фотокопирна, презапис или по друг начин – без писменото разрешение на издателството.

ISSN: 2534-9651

**Editorial Board
Economics and Business Yearbook 2020**

Prof. Dr. Reneta Dimitrova (NBU) – Chairperson
Prof. Dr. Sabina Rakarova (NBU)
Prof. Dr. Ivanka Daneva (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Nadezhda Dimova (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Ivan Boevski (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Stefan Stefanov (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Stanislava Georgieva (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Eduard Marinov (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Irena Nikolova (NBU)
Prof. Dr. Ec. Sc. Andras Inotai (Institute for World Economics, Hungary)
Prof. Dr. Gunnar Prause (Wismar Business School, Germany)
Prof. Dr. Juhani Laurinkari (University of Eastern Finland)
Prof. Dr. Irina Kapustina (Peter the Great St. Petersburg Polytechnic University, Russia)
Assoc. Prof. Dr. Plamen Patev (I Shou University, Kaohsiung, Taiwan)

**ECONOMICS AND BUSINESS
YEARBOOK 2020
DEPARTMENT OF ECONOMICS**

Scientific Editor: Assoc Prof. Dr. Reneta Dimitrova
Technical Editor: Assoc. Prof. Dr. Eduard Marinov

© Design and prepress: Tanya Iordanova,
Ralitsa Nikolova

© New Bulgarian University Press, 2022
1618 Sofia, 21 Montevideo St.
www.nbu.bg
www.bookshop.nbu.bg

All rights reserved. It is not allowed to publish parts of the book in any form – electronic, mechanical, photocopying, copying or otherwise – without the written permission of the publisher.

ISSN: 2534-9651

СЪДЪРЖАНИЕ

10

Предизвикателствата пред регулаторните органи при управлението на кредитния риск в търговските банки в новите реалности

доц. д-р Ренета Димитрова

19

Иновациите като фактор за повишаване конкурентоспособността на банките

гл. ас. д-р Надя В. Ненкова

31

Възможности за оптимизиране на счетоводното отчитане на платежните операции и инструменти в търговските банки

доц. д-р Станислава Панчева,
докторант Десислава Маврова

41

Икономиката на България през последните 30 години: преструктуриране и външна търговия

доц. д-р Ирена Николова

58

Двустранни търговски отношения между Австрия и България (2004 – 2018)

доц. д-р Едуард Маринов,
Лилия Димитрова, Стела Неделчева,
Яна Тотева

70

Глобални стойностни вериги – по време и след кризата в резултат на COVID-19

гл. ас. д-р Елена Спасова

ДВУСТРАННИ ТЪРГОВСКИ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ АВСТРИЯ И БЪЛГАРИЯ (2004–2018)

доц. д-р Едуард Маринов
Нов български университет
emarinov@nbu.bg

Лилия Димитрова
Факултет по икономически и стопански науки, ПУ „Паисий Хилендарски“

Стела Неделчева
Факултет по икономически и стопански науки, ПУ „Паисий Хилендарски“

Яна Тотева
Факултет по икономически и стопански науки, ПУ „Паисий Хилендарски“

Резюме: Австрия е една от най-богатите и стабилни страни в Европа. Тя е явява един от традиционните и важни търговски и икономически партньори на България. Изследването представя и анализира основните тенденции във външната търговия на Австрия като цяло и конкретно – в търговията ѝ с България за периода 2004-2018 г. от глед-

на точка на динамиката на търговските потоци, мястото на всяка от двете държави в стокообмена на другата и условията на търговия. Оценени са връзките между наблюдаваните тенденции и е направен опит да се открият причините за тях.

Ключови думи: България, Австрия, търговия, внос, износ

BILATERAL TRADE RELATIONS BETWEEN AUSTRIA AND BULGARIA (2004–2018)

Associate Professor Eduard Marinov, Ph.D.
New Bulgarian university
emarinov@nbu.bg

Lilia Dimitrova
Faculty of Economics and Social Sciences, PU “Paisii Hilendarski”

Stela Nedeltcheva
Faculty of Economics and Social Sciences, PU “Paisii Hilendarski”

Yana Toteva
Faculty of Economics and Social Sciences, PU “Paisii Hilendarski”

Abstract: Austria is one of the wealthiest and most stable countries in Europe. The country is one of the traditional and important trade and economic partners of Bulgaria. The study presents and analyzes the main trends in Austria's foreign trade in general and in particular – in the country's trade with Bulgaria for the peri-

od 2004-2018 in terms of trade flows dynamics, the place of the two countries in the trade of the other and the terms of trade. The paper assesses the relations between the observed tendencies in search of the reasons behind them.

Keywords: Bulgaria, Austria, trade, imports, exports

Въведение

Като изразител на външния сектор на дадена икономика външнотърговският стокообмен е показателен за нейната отвореност, за участието ѝ в международното разпределение на труда, международната ѝ търговска специализация и конкурентоспособност.

Задълбочаването и разширяването на външнотърговските отношения могат да бъдат едновременно ключов фактор за откриване на различни перспективи пред българската икономика и катализатор за нейното развитие. Българската икономика е една от най-отворените, като само за последните седем години показателят за отвореност на търговията е нараснал от 56 на 69%. Отвореността би трябвало да съдейства за повишаване на конкурентоспособността, но българските компании трудно съумяват да устоят на конкуренцията на Единния пазар, което допълнително забавя сближаването (Бобева, 2017, с. 22). Периодът след приемането на централноевропейските държави в ЕС се характеризира със значителна регионална конкуренция между тях, което се отразява негативно върху търговията им с нашата страна. След присъединяването България възстановява сравнително бързо търговските си отношения с държавите от ЕС (Панушев, 2017а, с. 66).

Австрия е сред най-богатите и стабилни страни в Европа. Отличава се с висок стандарт на живот и социалноориентирана пазарна икономика. По данни от 2018 г. тя заема 27-мо място в света от гледна точка на номиналния БВП на човек от населението.

Страната е един от традиционните и важни търговски и икономически партньори на България. Началото на външнотърговските отношения между двете страни е поставено още през първите години след възстановяването на българската държавност през 1878 г. След 1990 г. в България започват да работят редица австрийски фирми, които инвестират в области като енергетика, финанси, машиностроене, търговия и др. Доден днешен Австрия има дейно участие в търговския обмен на страната ни.

Изследването представя и анализира основните тенденции във външната търговия

на Австрия като цяло и конкретно в търговията на страната с България от гледна точка на динамиката на търговските потоци, място на всяка от двете държави в стокообмена на другата и условията на търговия. Оценени са връзките между наблюдаваните тенденции в опит да се намерят причините за тях. Наред с това се търси отговор на въпроса какво влияние оказват външните шокове и особено глобалната финансова криза от 2008 г. върху двустранните външнотърговски потоци, тъй като съществуват предположения, че е възможно кризата на продължи да тлее десетилетия с наличие на съответни колапси и съживявания като израз на краткосрочната и средносрочната икономическа цикличност (Бянова, 2018, с. 138).

Времевият обхват на изследването е 2004 – 2018 г. Периодът е избран, от една страна, за да е налице достатъчно дълъг времеви ред за извеждането на определени заключения, а от друга – за да може да се оцени въздействието върху двустранните отношения на присъединяването на България към ЕС, глобалната финансова криза и дълговата криза в Евроразоната от края на 2009 г. В рамките на изследването са използвани собствени изчисления на базата на данни от Световната банка (WB, World development indicators) и Международния търговски център (ITC, Trademap).

Основни тенденции в икономическото развитие на Австрия

Икономически растеж

През периода 2004-2008 г. се наблюдава видим растеж на австрийската икономика (Фиг. 1). През 2008 г. в номинално изражение тя достига 430 млрд. USD, което е с около 130 млрд. USD повече в сравнение с началото на изследвания период. Глобалната финансова криза има ясно изразено негативно отражение – в края на 2008 и началото на 2009 г. започва значителен спад в стойностите на БВП, като през 2010 г. размерът му се свива до 391 млрд. USD. След кратко покачване през 2012 г. стойностите на БВП отново се понижават до 409 425 млрд. USD. Следва още една вълна на растеж и спад, като през

2015 г. той се намалява още повече, достигайки 381 млрд. USD. В края на периода се наблюдава тенденция към нарастване и през 2018 г. размерът на австрийската икономика достига до връхната си точка за изследвания период – 455 млрд. USD.

Може да се направи изводът, че въпреки спадовете през 2010, 2012 и 2015 г. като цяло икономиката на Австрия бележи тенденция към растеж – през периода 2004 – 2018 г. той е около 1.5 пъти.

Отвореност на икономиката

Традиционен индикатор, който се използва при анализа на външната търговия, е „отвореността на икономиката“ (Кругман, Обстфелд и Мелиц, 2013; Съботинова, 2015). Той представлява отношението на външната търговия към БВП и служи като показател за равнището на интегрираност на икономиката на дадена държава в световната, т.е. като измерител на степента на международното ѝ свързване (Appleyard and Field, 2014; Сотирова и Иванова, 2015). Чрез изследване на степента на отвореност на националната икономика се оценява нейното участие в международното разделение на труда, интеграцията ѝ в световното стопанство, зависимостта ѝ от процесите в глобалната икономика (Савов, 1995; Appleyard and Field, 2014).

През периода 2004 – 2018 г. в Австрия съотношението външнотърговски стокообмен към БВП (Фиг. 1) постоянно е над 73%, което свидетелства за висока степен на отвореност на икономиката на страната. Изключение прави 2009 г., когато стойността спада до 66.9%. Две години по-късно – през 2011 г., тя достига връхната си точка от 81.6%.

Почти идентичен е трендът на отвореността на икономиката, изчислена спрямо износа. През периода 2004 – 2018 г. съотношението износ към БВП постоянно е над 36.6%. Изключение прави 2009 г., когато стойността на отвореност достига своя минимум – 32.8%. Най-високата стойност е през 2007 г. – 40.3%.

Австрийската икономика става все по-отворена – и по показателя външнотърговска квота, и по износна квота, като и в

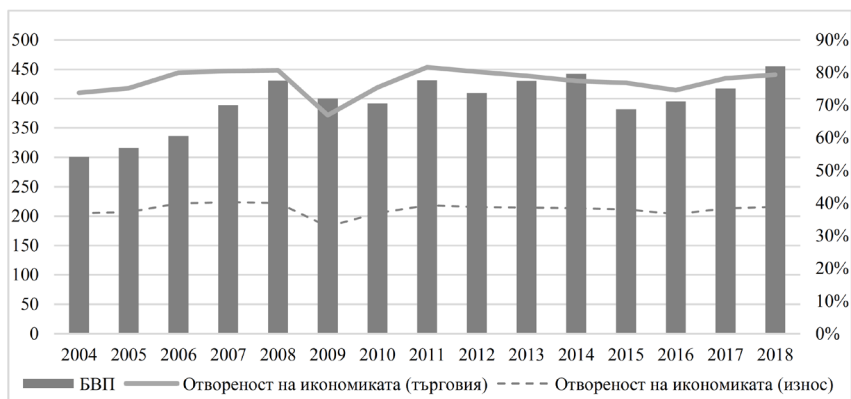
двамата случая е нараснала около 1.1 пъти. Фиксираният валутнокурсен режим също може да се разглежда като един от факторите, допринасящи за по-голямата отвореност на икономиката (вж. Спасова, 2018, с. 29).

Тенденции във външната търговия на Австрия

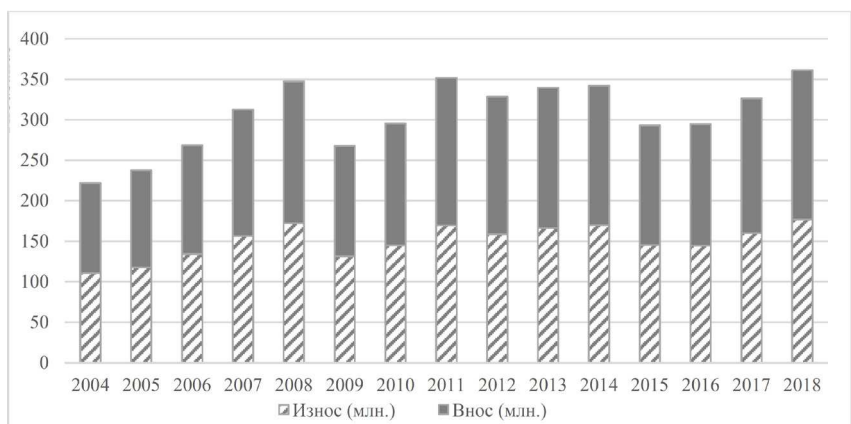
Външната търговия на Австрия е основният двигател за развитието на страната. Най-важните търговски партньори на Австрия са Германия, САЩ, Италия, Швейцария и Франция. Близостта на Австрия до държавите от Централна и Източна Европа (като България) е ключов фактор за нарастващото значение на търговията и икономическите отношения с тези страни. Делът на австрийския износ в тези региони през 2018 г. достига 18.9%.

От 2004 до 2008 г. в динамиката на общата търговия на Австрия (Фиг. 2) се отчита осезаемо увеличение. През 2008 г. тя достига до 347 млрд. USD, което е със 125 млрд. USD повече в сравнение с началото на изследвания период. В края на 2008 г. започва значителен спад в стойностите в резултат от световната финансова криза, като през 2009 г. размерът на външната търговия намалява до 267 млрд. USD. След кратко покачване през 2012 г. тя отново бележи спад в стойността си до 328 млрд. USD. Следва още една вълна на повишаване и спад, като през 2015 г. общият обем на търговията се свива до 293 млрд. USD. В края на периода се наблюдава тенденция към покачване на стойностите и през 2018 г. размерът на общата търговия достига до своя пик за разглеждания период – 361 млрд. USD.

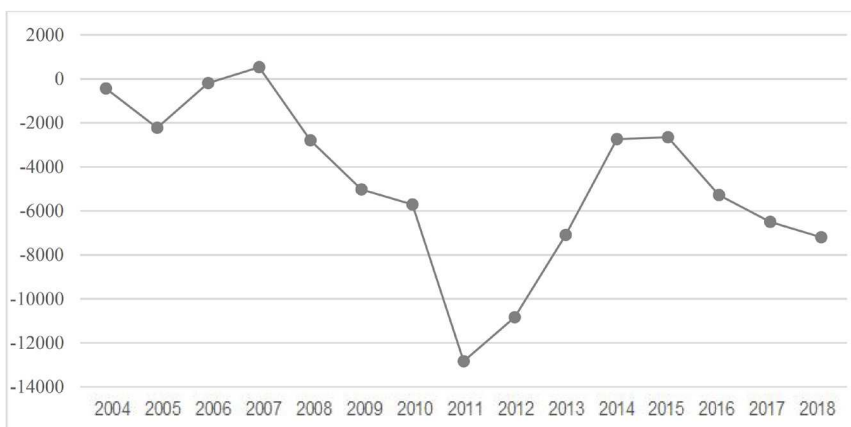
През периода 2004-2018 г. се наблюдава съвсем лек превес на вноса над износа (Фиг. 2). От 2004 до 2008 г. и при износа, и при вноса има осезаемо увеличение, като през 2008 г. те достигат съответно 172 млрд. и 175 млрд. USD. В края на 2008 г. започва спад, като през 2009 г. обемите се свиват до 131 млрд. USD за износа и 136 млрд. USD за вноса. След кратко покачване през 2012 г. стойностите им отново намаляват – 158 млрд. USD при износа и 169 млрд. USD при

Фигура 1. Размер и отвореност на икономиката на Австрия (млрд. USD)
 Източник. Собствени изчисления по данни от World Development Indicators

Фигура 2. Динамика на търговията на Австрия (млрд. USD)
 Източник. Собствени изчисления по данни от ITC - TradeMap Trade statistics.

Фигура 3. Нетен износ (млн. USD)
 Източник. Собствени изчисления по данни от ITC - TradeMap Trade statistics.

вноса. През 2015-2016 г. следва още една вълна на повишаване и спад, след което се наблюдава тенденция към растеж. През 2018 г. стойностите на двата показателя достигат връхните си точки - 176 млрд. USD за износа и 184 млрд. USD за вноса.

Във връзка с баланса по текущата сметка (Фиг. 3) е редно да се спомене, че с изключение на 2007 г., когато е с положителна стойност от 533 млн. USD, през целия период 2004 – 2018 г. той е отрицателен, като най-ниската стойност е регистрирана през 2011 г. – 13 млрд. USD. Негативните стойности се дължат на факта, че през разглеждания период вносите превишава износа.

Изводът е, че въпреки спадовете през отделни години (2009, 2012 и 2015) като цяло през периода 2004 – 2018 г. външната търговия на Австрия е нараснала около 1.6 пъти, като страната е внасяла повече, отколкото е изнасяла.

Външнотърговски отношения между Австрия и България

Двустранен външнотърговски режим

След присъединяването на Австрия (01.01.1995 г.) и на България (01.01.2007 г.) към ЕС те стават равноправни участници в Единния вътрешен пазар без граници. Той е двигател за изграждането на по-силна и по-справедлива икономика на ЕС, предоставяйки възможност на хората, стоките, услугите и капиталите да се движат свободно.

Двете страни осъществяват свободен търговски обмен помежду си без заплащане на мита, дискриминационни такси или квоти за внос, защото като инструменти за регулиране на взаимната им търговия прилагат Общата митническа тарифа и Общата търговска политика на ЕС.

Регистрираните по ДДС търговци подават VIES декларация, за да се осигури правилното отчитане и заплащане на ДДС в рамките на съюза. ДДС за доставка на стоките не се начислява и се плаща на границата, а се прилага правилото за „самоначисляване“ на данък при съответна за страната му ставка - и за Австрия, и за България стандартната ставка е 20%.

Фирмите, осъществяващи вътрешно-общностни транзакции над определен обем, са задължени да подават декларации по системата Интрастат – система за събиране на статистическа информация за вътрешнообщностната търговия със стоки между държави – членки на ЕС, която заменя митническите декларации.

С изключение на действащия в ЕС търговски режим между Австрия и България няма спогодби за преференциална търговия, но са сключени следните спогодби за сътрудничество (МИ, 2020):

- Спогодба между Народна република България и Република Австрия за научно и техническо сътрудничество, подписана във Виена, 17.04.1969 г.;

- Спогодба за сътрудничество в областта на туризма между правителството на Народна Република България и Австрийското федерално правителство, подписана във Виена, 22.02.1972 г.;

- Спогодба между правителството на Република България и Австрийското федерално правителство за икономическо, индустриално, техническо и технологично сътрудничество, подписана във Виена, 02.06.1995 г.;

- Договор между Република България и Република Австрия за взаимно насърчаване и защита на инвестициите, 01.11.1997 г.;

- Спогодба между Република България и Република Австрия за избягване на двойното данъчно облагане на доходите и имуществото, 03.02.2011 г.

Тенденции в двустранния стокообмен

През периода 2004-2008 г. общият стокообмен между Австрия и България (Фиг. 4) нараства 2.4 пъти и през 2008 г. той достига максималната си стойност от 1784 млн. USD. В края на същата година започва значителен спад и през 2009 г. размерът му се свива до 1152 млн. USD. След кратко покачване през 2012 г. стокообменът отново бележи понижение – 1283 млн. USD. Следва още една вълна на повишаване и спад, като през 2015 г. той намалява до 1161 млн. USD. След това се наблюдава тенденция към покачване.

не на стойностите и през 2018 г. се отчита вторият най-голям общ стокообмен за целия изследван период – 1478 млн. USD.

През периода 2004 – 2018 г. износът от Австрия за България преобладава в пъти над вноса от България. От 2004 до 2008 г. и при износа, и при вноса се наблюдава увеличение, но при износа то е по-силно изразено – той нараства около 2.7 пъти. През 2008 г. износът достига пика си от 1322 млн. USD – с 286.2% повече от вноса през същата година. След 2008 г. започва спад в стойността на износа и през 2010 г. размерът му се свива до 796 млн. USD. След кратко покачване през 2012 г. той отново бележи намаление – 803 млн. USD.

Следва още една лека вълна на повишение и през 2015-2016 г. отново настъпва спад. После се отчита тенденция към покачване и през 2018 г. износът достига 867 млн. USD. Общо през периода 2004 – 2018 г. износът от Австрия за България се е увеличил около 1.8 пъти.

Що се отнася до вноса от България, при него се наблюдава постоянна тенденция към покачване през целия изследван период. През 2009, 2012 и 2015 г. има леки спадове в стойностите, но като цяло той нараства около 2.4 пъти и през 2018 г. вече е 611 млн. USD.

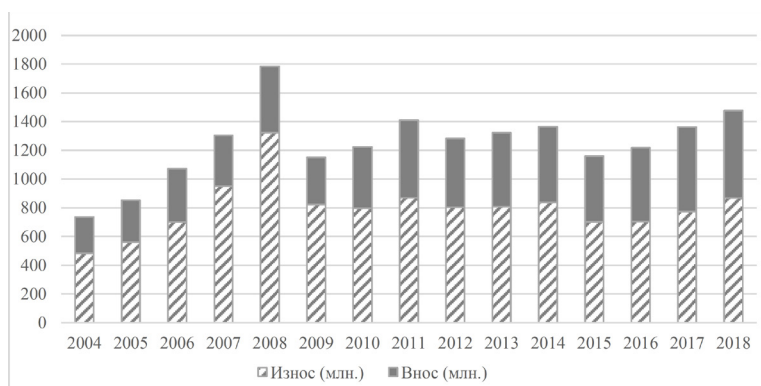
През 2004-2008 г. търговското салдо се повишава около 3.7 пъти и през 2008 г. достига връхната си точка от 860 млн. USD. През следващите години обаче се наблюдава тенденция към понижаване на стойност-

та му, която може да се обясни с това, че салдото се влияе пряко от разликата между износа за България и вноса от България. През 2017 г. то достига най-ниската си точка – 184 млн. USD.

Изводът е, че въпреки спадовете през 2009-2010, 2012 и 2015 г. като цяло в търговията на Австрия с България се наблюдава тенденция към нарастване. През разглеждания период стокообменът се увеличава 2 пъти, като Австрия е изнасяла повече за България, отколкото е внасяла от нея. Докато във времето преди кризата дефицитът на текущата сметка на платежния баланс е една от причините за нарастване на макроикономическия дисбаланс, то в посткризисния период спадът в износа и вноса на България е причина за стопяването на дефицита на текущата сметка на платежния баланс (Христова-Балканска, 2017, с. 130).

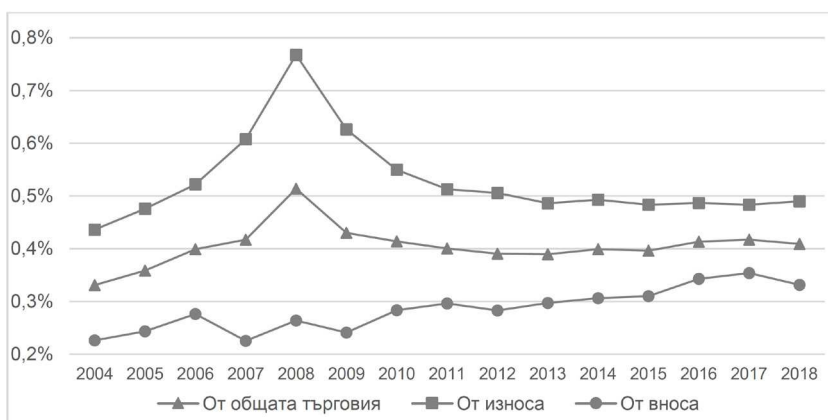
Мястото на България като търговски партньор на Австрия

Делът на България в общата търговия на Австрия (Фиг. 5) нараства с 0.18% до 2008 г., когато е отбелязан и най-големият му размер – 0.51%. След това до края на изследвания период се наблюдава понижаване, особено през 2012-2013 г., когато спада до 0.39%. През 2018 г. България има дял от 0.41% в общата търговия на Австрия. Като цяло през периода 2004 – 2018 г. делът на България в общата търговия на Австрия нараства с 0.08%.

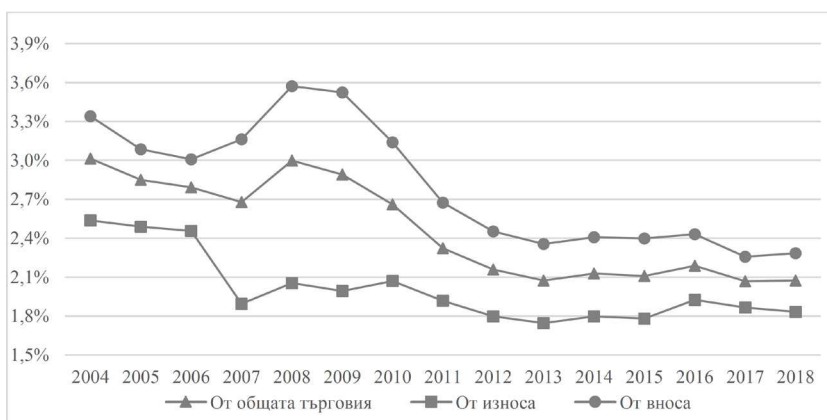

Фигура 4. Двустранна търговия (млн. USD)

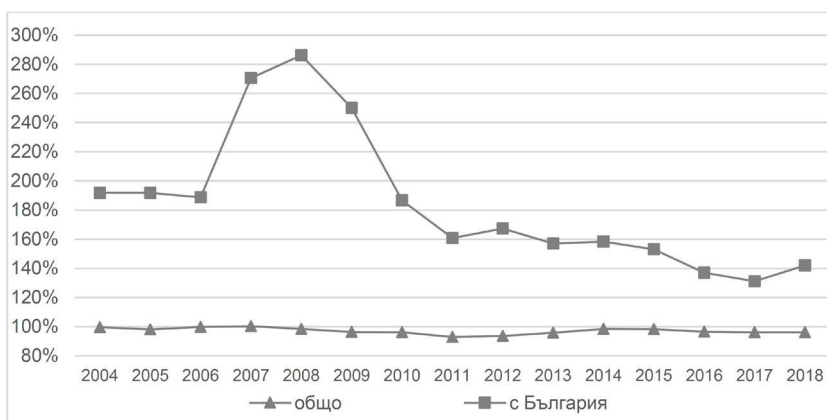
Източник. Собствени изчисления по данни от ITC - TradeMap Trade statistics.

Фигура 5. Място на България в търговските отношения на Австрия (%)
Източник. Собствени изчисления по данни от ИТС - TradeMap Trade statistics.

Фигура 6. Място на Австрия в търговските отношения на България (%)
Източник. Собствени изчисления по данни от ИТС - TradeMap Trade statistics.

Фигура 7. Съотношение на износа към вноса (%)
Източник. Собствени изчисления по данни от ИТС - TradeMap Trade statistics.

През 2004 – 2018 г. делът на България в износа на Австрия е по-голям от този във вноса. От 2004 до 2008 г. износът се увеличава с 0.33% и през 2008 г. достига пика си от 0.77%. След това до края на наблюдавания период делът на България в износа бележи тенденция към понижение, като през 2018 г. е 0.49%. Като цяло през 2004 – 2018 г. делът на България в износа на Австрия се покачва с 0.05%.

Що се отнася до дела на България във вноса на Австрия, при него се наблюдава постоянна тенденция към увеличение през целия изследван период и през 2017 г. той достига връхната си точка – 0.35%. През 2007, 2009, 2012 и 2015 г. има леки спадове в стойностите, но общо през разглеждания период делът на вноса нараства с 0.10%.

Представеният анализ води до заключението, че през периода 2004 – 2018 г. делът на България в общата търговия на Австрия нараства с 1.2 процентни пункта. Общата промяна на дела във вноса (1.5 процентни пункта) е по-осезаема, отколкото тази в износа – 1.1 процентни пункта. Като цяло през разглеждания период делът на България в износа на Австрия е по-голям, отколкото във вноса, т.е. Австрия е изнасяла повече за България, отколкото е внасяла от нея.

Мястото на Австрия като търговски партньор на България

През 2004 – 2018 г. делът на Австрия в общата търговия на България (Фиг. 6) се понижава. От 2004 до 2007 г. той намалява с 0.33% и през 2007 г. е 2.68%. След кратко нарастване през 2008 г. той бележи втората си по големина стойност – 3%. Оттук нататък този дял само намалява и в края на периода достига най-ниската си величина – 2.07%. Като цяло през разглеждания период делът на Австрия в общата търговия на България намалява с 0.94%.

През разглеждания период делът на Австрия във вноса на България е по-голям, отколкото в износа. От 2004 до 2006 г. той видимо намалява и през 2006 г. е 3.01%. Следва период на възход и през 2008 г. той достига максималната си стойност от 3.57%. Оттогава до края на разглеждания период се

наблюдава тенденция към понижение, като най-ниската стойност е отчетена през 2017 г. – 2.26%. Като цяло през периода 2004 – 2018 г. делът на Австрия във вноса на България намалява с 1.06%.

И при дела в износа през разглеждания период отново е налице тенденцията към спад. През 2007 г. той се свива до 1.89%, но за разлика от кривата на дела на Австрия във вноса след края на 2007 г. не настъпва рязко повишение, а се наблюдава плавен преход към втора вълна на понижение през 2009 г. Тя е последвана от възход и нов спад, като през 2013 г. се достига най-ниската стойност – 1.75%. Към края на периода се отчита малко покачване и през 2018 г. този дял е 1.83%. Като цяло през 2004 – 2018 г. делът на Австрия в износа на България намалява с 0.71%.

Въз основа на направеното изследване може да се обобщи, че през разглеждания период 2004 – 2018 г. делът на Австрия в общата търговия на България намалява с 1.5 процентни пункта. Общата промяна на дела във вноса (1.5 процентни пункта) е по-осезаема, отколкото тази в износа – 1.4 процентни пункта. Като цяло през разглеждания период делът на Австрия във вноса на България е по-голям, отколкото в износа, т.е. България е внасяла повече от Австрия, отколкото е изнасяла.

Условия на търговия

Условията на търговия представляват съотношението, в което една стока се заменя за друга на световния пазар (вж. Савов, 1995; Appleyard and Field, 2014; Съботинова, 2015). Те могат да изразяват отношението между цени, между количества или между комбинация от двете при размяна (вж. Appleyard and Field, 2014; Сотирова и Иванова, 2015).

През периода 2004 – 2018 г. общите условия на търговия на Австрия (Фиг. 7) претърпяват много леки изменения, като съотношението на износа и вноса на страната е най-голямо през 2007 г. (100.3%) и най-малко през 2011 г. – 93%. Като цяло през разглеждания период стойността на общите условия на търговия на Австрия намалява с 3.5%.

През изследвания период тенденцията при условията на търговия с България е към

намаляване. От 2004 до 2006 г. съотношението на износа за страната и вноса от нея намалява и през 2006 г. е 188.7%. Следва период на възход и през 2008 г. то достига върховата си стойност от 286.2%. Оттогава до края на разглеждания период се наблюдава тенденция към понижаване, като най-ниската стойност е през 2017 г. – 131.2%. Като цяло през периода 2004 – 2018 г. стойността на условията на търговия с България намалява с 49.9%.

Изводът е, че през разглеждания период общите условия на търговия на Австрия намаляват с 1.0 процентни пункта, а условията на търговия с България - с 1.4 процентни пункта.

Връзки между наблюдаваните тенденции

През периода 2004 – 2018 г. и при общия внос на Австрия, и при вноса от България се наблюдават тенденции към нарастване. Двете криви са много сходни, като само през 2006-2007 г. и 2013-2014 г. се отчитат разлики. През 2006-2007 г. вносът от България намалява, докато общият внос на Австрия се увеличава. През 2013-2014 г. се случва обратното – общият внос спада, а вносът за България нараства. През 2018 г. стойностите и на двата показателя достигат връхните си точки – 184 195 млн. USD (общ внос) и 611 млн. USD (внос от България). Може да се заключи, че въпреки спадовете през 2009, 2012 и 2015 г. като цяло през периода 2004 – 2018 г. общият внос на Австрия е нараснал около 1.7 пъти, а вносът от България – 2.4 пъти.

При общия износ на Австрия и износа за България също се наблюдават тенденции към увеличение. Разликата е, че през 2004-2008 г. се отчита по-драстично покачване в износа на Австрия за България (2.7 пъти), отколкото в общия износ на Австрия (1.6 пъти). Износът за България достига върха си през 2008 г. (1322 млн. USD), докато пикът при общия износ на Австрия е през 2018 г. (177 млрд. USD). Освен това през 2009-2010 г. общият износ на Австрия се увеличава, а износът за България спада. Като цяло през периода 2004 – 2018 г. общият износ на Австрия е нараснал около 1.6 пъти, а износът от България – 1.8 пъти.

При увеличаване на общата търговия на Австрия (1.6 пъти) и отвореността на икономиката ѝ (1.1 пъти) се наблюдава ръст и в общия стокообмен с България (2.0 пъти) през разглеждания период. България печели от това, понеже ръстът в общия стокообмен с България е по-голям от този на Австрия като цяло.

Това, което прави впечатление, е, че през 2004-2008 г. има по-драстично покачване в стокообмена с България (2.4 пъти), отколкото в общата търговия на Австрия (1.6 пъти). През останалата част от периода тенденциите са сходни. Стокообменът с България достига пика си през 2008 г. (1784 млн. USD), докато общата търговия на Австрия през 2018 г. е 361 млрд. USD.

Търговските потоци на Австрия се увеличават със същия темп, с който расте икономиката ѝ, като растежът през 2004 – 2018 г. е импортоориентиран, защото вносът преобладава над износа (с изключение на 2007 г.). Прави впечатление, че през 2009-2010 г. има спад в БВП на Австрия, докато в търговските потоци се отчита покачване. През останалата част от периода тенденциите отново са сходни.

Относно това как динамиката на търговските потоци влияе върху търговското салдо – общо и при България, трябва да се отбележи, че връзката е пряка, защото търговският баланс е разликата между величината на износа и на вноса на страната. Когато вносът превишава износа, салдото е отрицателно – така е през всички години от разглеждания период с изключение на 2007. Понеже вносът на Австрия бележи тенденция към нарастване, с времето дефицитът се увеличава, като той е най-голям през 2011 г. (-12.8 млрд. USD).

При търговските отношения на Австрия с България се наблюдава противоположната тенденция. Износът за България превишава вноса и салдото е положително. Понеже тенденцията при износа за България е към нарастване, с времето излишъкът се увеличава, като той е най-голям през 2008 г. (860 млн. USD).

През 2004 – 2018 г. икономиката на Австрия нараства, като се отваря по отношение

както на търговията, така и на износа. Що се отнася до търговските потоци, и износьт, и вносът на страната се повишават.

Сходна тенденция към увеличение се наблюдава и при дела на България в общата търговия на Австрия – той нараства с 1.2 процентни пункта.

При дела на Австрия в общата търговия на България обаче тенденцията е обратна, към понижение – той намалява с 1.5 процентни пункта.

Трябва да се отбележи, че и при БВП, и при търговските потоци, и при дела на България в общата търговия на Австрия, и при дела на Австрия в общата търговия на България се отчита покачване на стойностите през 2007-2008 г. Забелязва се също, че през разглеждания период Австрия заема много по-голям дял в търговските отношения на България, отколкото България в нейните.

Влиянието на външните шокове е еднакво за общата търговия на Австрия и за търговията ѝ с България – наблюдават се спадове през съответните години.

Заклучение

В началото на изследвания период 2004 – 2018 г. България увеличава производството и износа си вследствие на активизиране на икономиката след въвеждането на паричния съвет у нас. Много български фирми започват да използват системи за управление на качеството, а това подобрява стоковия им обмен с Австрия, където потребителите изискват продукти с гарантирано качество.

Обменът се засилва след 2005 г., когато става ясно, че предстоящото членство на България в ЕС е близо. След присъединяването ни към ЕС през 2007 г. стокообменът между двете страни значително нараства. Те започват да осъществяват свободна търговия помежду си без заплащане на мита, дискриминационни такси или квоти за внос. Още през първата половина на 2007 г. австрийски фирми инвестират в страната ни 1.2 млрд. EUR – така Австрия става най-големият инвеститор в България на човек от населението (Черкезова, 2012).

Членството ни в ЕС обаче има и негативно влияние – то позволява по-бързото пренасяне на външни шокове. Поради тази причина общата търговия на Австрия и търговията ѝ с България са засегнати от наблюдаваните през периода кризи.

Вследствие на световната финансова криза (2007-2008 г.), определяна като най-тежката след Голямата депресия от първата половина на XX век, в много региони по света е засегнат жилищният пазар, а спадът в богатството на потребителите се оценява на трилиони щатски долари. В Австрия обаче последствията се усещат чак когато настъпва световната рецесия през 2009 г. вследствие на намалената икономическа активност. Тя се характеризира със спад на брутният световен продукт и е смятана за най-тежката глобална икономическа криза след Втората световна война. През този период интересът на австрийския бизнес към България намалява поради нарасналата несигурност относно инвестиционния климат и перспективите за доходност у нас. Износът за страната ни спада със 76.7% спрямо 2008 г., а вносът - с 60.1%.

През 2010-2011 г. отново настъпва подем в австрийската икономика, който се дължи на експортното ѝ ориентиране и на сравнително малкия спад в инвестициите. Тя започва да прилага Triple-I-Strategy (Innovation, Internalization, Integration) – стратегия, при която иновациите стимулират конкурентоспособността и растежа, интернализацията е основен принцип на политиката за околната среда, а интеграцията продължава да е от съществено значение за пазарите, политиките и обществата. В резултат от чувствителното подобряване на международните икономически условия през 2010 г. австрийската външна търговия бележи ръст от 34% спрямо предходната година.

Междувременно икономиката на България също се съвзема и страната ни отново става атрактивна за австрийските инвеститори. Привличат ги ниските разходи за поддържане на задгранично представителство, включително опростената процедура и ниските такси за неговото вписване в регистъра на Българската търговско-промишлена палата.

През 2012 г. обаче в Австрия започват да се усещат ефектите от дълговата криза в Евророната – през февруари 2012 г. тя е на първо място по безработица в Евророната (4.2%).

Кризата причинява и спад в общата търговия на Австрия и в търговията ѝ с България, но страната прилага фискален стимул и успява да се справи по-добре от очакваното. Още през 2013-2014 г. двустранният търговски обмен между Австрия и България отново започва да расте. През 2015 г. обаче австрийската икономика отново се свива (с 16.4% спрямо предходната година) в резултат от мигрантската криза в Европа. През 2016 г. общата стойност на разходите на Австрия за имигранти е 0.3% от БВП на страната, а по данни на австрийското Министерство на финансите мигрантската криза струва на Австрия около 1 млрд. USD.

Междувременно в България освен мигрантската криза се влошава и пазарната конюнктура и се отчита рязка загуба на установени български експортни позиции. Страната има проблеми и с корупцията в съдебната и правораздавателната система. На това се дължи и малкият брой австрийски фирми, които се решават да инвестират у нас. На България се гледа до голяма степен като на дестинация, която не предлага необходимите за инвестиции предпоставки като правна сигурност и предвидимост.

В края на изследвания период обаче външнотърговските взаимоотношения между двете страни отново се подобряват. Близко 10% от най-големите чуждестранни инвеститори в България през 2018 г. са австрийски компании. Около 173 австрийски фирми имат филиали у нас, а австрийските инвестиции обхващат почти всички ключови сектори (МИ, 2019):

- финанси (Raiffeisenbank, Uniqa),
- енергетика (EVN),
- строителство (STRABAG, Alpine Bau),
- телекомуникации (A1),
- машиностроене (Palfinger),
- търговия (Eurobilla, OMV),
- производство (Kronospan) и др.

В заключение може да се обобщи, че въпреки проблемите, пред които се изправят двете страни през периода 2004 – 2018 г., Австрия и до днес остава един от традиционните и важни търговски и икономически партньори на България и участва активно в търговския обмен на страната ни.

Литература

Appleyard, D. and A. Field, Jr. (2014). *International economics* — 8th ed. McGraw-Hill.

Bobeva, D. (2017). *Nominalna i realna konvergentsia. Priemane na evroto. V: „Balgarskata iкономика: 10 godini v Evropeyskia sayuz“*, S: FastPrintBooks, s. 15-37. [Бобева, Д. (2017). Номинална и реална конвергенция. Приемане на еврото. В: „Българската икономика: 10 години в Европейския съюз“, С: FastPrintBooks, с. 15-37.]

Byanova, N. (2018). *Tsiklichnost na iкономическото razvitie. V: Makroikonomika. Veliko Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“*, s. 116-138. [Бянова, Н. (2018). Цикличност на икономическото развитие. В: Макроикономика. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, с. 116-138.]

Cherkezova, D. (2012). *Avstria vazvrashata pozitsiite si na top investitor*, Kapital Daily, available at https://www.advantageaustria.org/bg/oesterreich-in-bulgaria/news/local/2012-03-12_Capital_Daily.pdf, last accessed 1.07.2020 [Черкезова, Д. (2012). Австрия възвръща позициите си на топ инвеститор, Капитал Daily, available at https://www.advantageaustria.org/bg/oesterreich-in-bulgaria/news/local/2012-03-12_Capital_Daily.pdf, last accessed 1.07.2020]

Hristova-Balkanska, I. 2017. *Prekite chuzhdestranni investitsii i Bulgaria. V: „Balgarskata iкономика: 10 godini v Evropeyskia sayuz“*, S: FastPrintBooks, s. 127-138. [Христова-Балканска, И. 2017. Преките чуждестранни инвестиции и България. В: „Българската икономика: 10 години в Европейския съюз“, С: FastPrintBooks, с. 127-138.]

ITC. (2020) *TradeMap Trade statistics for international business development - Austria* –

Bulgaria, available at <https://www.trademap.org>, last accessed 1.07.2020

Krugman, P., Obstfeld, M. i M. Melits. (2013). *Mezhdunaroden ikonomiks: Teoria i politika*. Izdatelski kompleks – UNSS. [Кругман, П., Обстфелд, М. и М. Мелиц. (2013). *Международен икономикс: Теория и политика*. Издателски комплекс – УНСС.]

MI. (2019). *Biznes Kompas za Republika Avstria*, available at https://mi.government.bg/files/useruploads/files/vip/business_compass/bc-austria2019.pdf, last accessed 1.07.2020

[MI. (2019). *Бизнес Компас за Република Австрия*, available at https://mi.government.bg/files/useruploads/files/vip/business_compass/bc-austria2019.pdf, last accessed 1.07.2020]

MI. (2020). *Dvustranni vanshno-ikonomicheski otnoshenia s Avstria*, available at <https://www.mi.government.bg>, last accessed 1.07.2020 [MI. (2020). *Двустранни външно-икономически отношения с Австрия*, available at <https://www.mi.government.bg>, last accessed 1.07.2020]

Panushev, E. (2017). *Vanshnoikonomicheskata orientatsia na Bulgaria*. V: „Balgarskata ikonomika: 10 godini v Evropeyskia sayuz“, S: FastPrintBooks, s. 213 -220. [Панушев, Е. (2017). *Външноикономическата ориентация на България*. В: „Българската икономика: 10 години в Европейския съюз“, С: FastPrintBooks, с. 213 -220.]

Sabotinova, D. (2015). *Svetovna ikonomika*. Burgaski svoboden universitet. [Съботинова, Д. (2015). *Световна икономика*. Бургаски свободен университет.]

Savov, S. (1995). *Svetovna ikonomika*. Veliko Tarnovo: IK „Lyuren“. [Савов, С. (1995). *Световна икономика*. Велико Търново: ИК „Люрен“.]

Sotirova, E. i V. Ivanova. (2015). *Svetovna ikonomika*. Trakia – M. [Сотирова, Е. и В. Иванова. (2015). *Световна икономика*. Тракия – М.]

Spasova, E. (2018). *Rolya na valutno-kursovite rezhimi za postigane ustoychiv rastezh v Tsentralna i Iztochna Evropa*. Sp. Ikonomicheski i sotsialni alternativi, N 1, s. 24-40. [Спасова, Е. (2018). *Роля на валутно-курсните режими за постигане устойчив*

растеж в Централна и Източна Европа. Сп. Икономически и социални алтернативи, N 1, с. 24-40.]

World Bank. (2020). *World Development Indicators - Austria 2004-2018*, <https://databank.worldbank.org>, last accessed 1.07.2020

ISSN: 2534-9651

www.nbu.bg
www.bookshop.nbu.bg